

Věčný fašismus

Umberto Eco

2021

Obsah

Poznámka autora	3
Věčný fašismus	4

Poznámka autora

Anglická verze přednášky *Věčný fašismus* zazněla 25. dubna 1995 na sympoziu, které zorganizovaly ústavy italské a francouzské filologie na Kolumbijské universitě u příležitosti oslav výročí osvobození Evropy. Text posléze vyšel pod názvem *Eternal Fascism* v „The New York Review of Books“ (22. června 1995) a v italském překladu v roce 1995 v červencovém/srpnovém čísle časopisu „La Rivista dei Libri“ pod názvem *Totalitarismo fuzzy e Ur-Fascismo* (tato verze se liší od zde publikované verze pouze několika formálními úpravami). Je však třeba mít na paměti, že text byl původně určen americkým studentům a byl prezentován v době, kdy byly USA otřeseny atentátem v Oklahoma City a zjištěním, že ve Spojených státech existují extrémně pravicové organizace (což nebylo žádné tajemství). Téma antifašismu tudíž za daných okolností získalo zvláštní konotace a tato historická úvaha měla podnítit reflexi aktuálních problémů v různých zemích – příspěvek do konference byl potom přeložen do řady dalších jazyků a uveřejněn v četných novinách a časopisech. Text byl původně určen mladým Američanům, což vysvětluje, proč jsou v něm obsaženy některé školské údaje a upřesnění událostí, které by měl každý italský čtenář znát, respektive proč se v něm objevují Rooseveltovy citáty a narážky na americký antifašismus či proč je zdůrazňována nutnost, aby se spolu Evropané a Američané sešli ve dnech výročí osvobození.

Věčný fašismus

Když mi bylo v roce 1942 deset let, vyhrál jsem svou první cenu. Bylo to v soutěži Ludi Juveniles (nepovinná akce, jíž se museli povinně účastnit mladí italské fašisté — to znamená veškerá italská mládež). Já jsem s rétorickou virtuositou zpracoval téma „Musíme zemřít pro Mussoliniho slávu a nesmrtelnou Itálii?“ Moje odpověď byla kladná. Byl jsem bystrý chlapec.

V roce 1943 jsem pak objevil význam slova „svoboda“. O tom budu vyprávět na konci své přednášky. V té době „svoboda“ ještě neznamenal „osvobození“

Dva roky útlého dětství jsem strávil uprostřed oddílů SS, fašistů a partyzánů, kteří po sobě navzájem stříleli, a naučil jsem se vyhýbat jejich kulkám. Nebyl to špatný trénink.

V dubnu 1945 dobyli partyzáni Milán. O dva dny později dorazili do malého města, v němž jsem žil. Byla to radostná doba. Hlavní náměstí bylo zaplněné lidmi, kteří zpívali a mávali vlajkami a hlasitě provolávali jméno Mima, místního partyzánského vůdce. Mimo byl kdysi praporečkem u karabiníků, potom se dal k badogliovcům a v jednom z prvních ozbrojených střetnutí přišel o nohu. Vyšel o berlích na balkon radnice, byl celý bleďý; jednou rukou se snažil uklidnit dav. Já netrpělivě čekal na to, co řekne, jelikož celé moje dětství bylo poznamenáno Mussoliniho velkými historickými proslovky, jejichž nejvýznamnější pasáže jsme se ve škole učili nazpaměť. Ticho. Mimo promluvil chraplavým hlasem, téměř ho nebylo slyšet. Pravit: „Občané, přátelé. Po tolika bolestných obětech... jsme tady. Sláva padlým za svobodu.“ To bylo vše. Pak se vrátil dovnitř. Dav burácel, partyzáni pozvedli své zbraně a slavnostně vystřelili do vzduchu. My kluci jsme se vrhli sbírat patrony, cenné sběratelské objekty, ale zároveň jsem se naučil, že svoboda slova znamená také svobodu řečnického stylu.

O několik dní později jsem spatřil první americké vojáky. Byli to Afroameričané. První yankee, na kterého jsem narazil, byl černoš, Joseph, jenž mě seznámil s nádhernými příběhy Dicka Tracyho a Li'la Abnera. Jeho komiksové časopisy byly barevné a hezky voněly.

Jeden z důstojníků (major či kapitán Muddy) pobýval jako host ve vile rodiny, jejíž dvě dcery byly moje spolužačky. V tamější zahradě, kde se dámy shlukovaly kolem kapitána Muddyho a mluvily s ním lámanou francouzštinou, jsem tehdy byl jako doma. Kapitán Muddy měl solidní vyšší vzdělání a uměl trochu francouzsky. A tak byl můj první obraz, který jsem si o amerických osvoboditelích po záplavě bleďých tváří v černé košili utvořil, vzdělaný černoš ve žlutozelené uniformě, který říkal: „Oui, merci beaucoup, Madame, moi aussi j'aime le champagne...“ To šampaňské bohužel chybělo, ale od kapitána Muddyho jsem dostal svou první žvýkačací gumu a celý den jsem žvýkal. V noci jsem si žvýkačku odkládal do sklenice s vodou, aby mi do dalšího dne nevyschla.

V květnu jsme se dozvěděli, že válka skončila. Z míru jsem měl zvláštní pocit. Předtím mi tvrdili, že trvalý válečný stav je pro mladého Itala normální. V následujících měsících jsem zjistil, že odboj nebyl jen místní, nýbrž evropský fenomén. Naučil jsem se nová, vzrušující slova jako *réseau*, *maguis*, *armée secrète*, *Rote Kapelle*, varšavské ghetto. Viděl jsem první fotografie holocaustu a pochopil jsem jeho význam, ještě než jsem se s tím slovem seznámil. Uvědomil jsem si, od čeho jsme byli osvobozeni.

Dnes v Itálii existují lidé, kteří si nejsou jisti, zda měl italský odboj na průběh války skutečně nějaký vojenský dopad. Pro mou generaci není tato otázka podstatná: morální a psychologický význam odboje jsme totiž pochopili okamžitě. Vědomí, že my Evropané jsme na osvobození nečekali s rukama složenýma v klíně, pro nás bylo důvodem k hrdosti. Myslím si, že ani pro mladé Američany, již se svou prolitou krví zasloužili o naši svobodu, nebylo nepodstatné vědomí, že za bojovými liniemi jsou Evropané, kteří už začali splácet svůj dluh.

Dnes v Itálii existují lidé, již tvrdí, že mýtus o odboji byla komunistická lež. Je pravda, že komunisté s italským odbojem zacházeli jako s osobním vlastnictvím, jelikož v něm hráli hlavní roli; já si však pamatuji na partyzány, kteří kolem krku nosili i šátky jiných barev.

S uchem přilepeným k rádiu jsem po nocích — za zavřenými okny a úplným zatemněním, jež těsně kolem přijímače vytvářelo jednolitou světelnou auru — poslouchal vzkazy pro partyzány, které vysílal londýnský rozhlas. Byly tajemné i poetické zároveň („Slunce stále vychází“, „Růže vykvetou“) a většina z nich byly „vzkazy pro Franchiho skupinu“ Někdo mi pošeptal, že Franchi je vůdce jedné z nejmocnějších podzemních organizací v severní Itálii, muž, jehož odvaha je přímo legendární. Franchi se stal mým hrdinou. Franchi (jeho pravé jméno bylo Edgardo Sogno) byl monarchista a ke komunistům pociťoval tak mocný odpor, že se po válce připojil k extrémně pravicovým uskupením, a byl dokonce obviněn, že se podílel na přípravě reakcionářského puče. Co na tom však záleží? Osvobození bylo společným dílem lidí různého ražení.

Dnes v Itálii existují lidé, kteří tvrdí, že boj za osvobození představoval tragické období, kdy byl náš národ rozdělen, a že se nyní potřebujeme znovu usmířit. Vzpomínky na ty strašné roky by se prý měly potlačit. Jenomže z potlačení vzniká neuróza. Usmíření znamená soucit a úctu ke všem, kteří v dobré víře bojovali za svou věc, ale odpouštět neznamená zapomínat. I kdybych nakrásně připustil, že Eichmann upřímně věřil ve své poslání, nedokázal bych mu říci: „Oukej, vrať se a udělej to ještě jednou.“ Jsme tady od toho, abychom si pamatovali, co se stalo, a abychom mohli slavnostně prohlásit, že „oni“ už to nesmějí nikdy udělat.

Kdo jsou však „oni“?

Když se ohlédneme za totalitními vládami, které vládly v Evropě před druhou světovou válkou, můžeme s klidným svědomím říci, že je jen těžko představitelné, aby se vrátily ve stejné formě v odlišných historických podmínkách. Jestliže se Mussoliniho fašismus zakládal na myšlenku charismatického vůdce, korporativismu, na utopické představě „neodvratného osudu Říma“, na imperialistických snahách o dobytí nových území, na vyhroceném nacionalismu, na ideálu celého národa sešněrovaného v černých košilích, na odmítání parlamentní demokracie a antisemitismu, pak bez okolků přiznám, že Alleanza Nazionale,¹ jež vznikla z MSI, je nepochybně pravicová strana, ale se starým fašismem má jen málo společného. Ze stejných důvodů — ačkoli mi dělá starosti, že po celé Evropě včetně Ruska aktivně působí nejrůznější neonacistické organizace — si nemyslím, že se nacismus ve své původní formě nyní vrací jako hnutí, které strhne celý národ.

Nicméně za každým režimem a jeho ideologií — třebaže politické režimy lze svrhnout a ideologie kritizovat a prohlásit je za nezákonné – se vždy skrývá určitý způsob myšlení a cítění, řada kulturních návyků, mlhavé uskupení obskurních instinktů a nevyzpytatelných pudů. Vynořil se tedy další příznak, který obchází Evropou (nemluvě o ostatních částech světa)?

Ionesco jednou řekl, že „důležitá jsou jen slova, to ostatní jsou kecy“. Jazykové návyky jsou často závažnými příznaky nevyjádřených emocí.

Položme si tedy otázku, proč byly nejen odboj, ale i celá druhá světová válka jako celek definovány jako boj proti fašismu. Když si znovu přečtete Hemingwayovu knihu *Komu zvoní hrana*, zjistíte, že Robert Jordan ztotožňuje své nepřátele s fašisty, ačkoli má přítom na mysli španělské falangisty.

Dovolte, abych předal slovo Franklinovi Delanu Rooseveltovi: „Vítězství amerického lidu a jeho spojenců bude vítězstvím nad fašismem a jím ztělesněnou slepou uličkou despotismu“ (23. září 1944).

Během McCarthyho éry se Američanům, kteří se zúčastnili španělské občanské války, říkalo „předčasní antifašisté“ — znamenalo to, že bojovat proti Hitlerovi ve čtyřicátých letech bylo morální povinností každého správného Američana, ale bojovat příliš brzy, ve třicátých letech, proti Frankovi bylo podezřelé. Proč radikální Američané používali výrazy jako „fascist pig“ dokonce i na účet policisty, který neschvaloval, co kouří? Proč neříkali: „cagoulardská svině“, „falangistická svině“, „ustašovská svině“, „gulingovská svině“, „paveličská svině“, „nacistická svině“?

---

¹ Italská národně konzervativní strana, která vznikla v roce 1995 z neofašistického hnutí *Movimento Sociale Italiano* a v roce 2009 se začlenila do tehdejší Berlusconiho strany *Popolo della Libertà* (pozn. překl.).

Mein Kampf představuje ucelený manifest jednoho politického programu. Nacismus vyznával teorii rasismu a ariánství, měl přesnou definici *entartete Kunst*, „zvrhlého umění“ filozofii moci a *Nadčlověka*. Nacismus byl jednoznačně protikřesťanský a novopohanský, stejně jako byl Stalinův dialektický materialismus (oficiální verze sovětského marxismu) otevřeně materialistický a ateistický. Jestliže pod pojmem totalitarismus rozumíme režim, který podřizuje veškeré individuální jednání státu a jeho ideologii, pak jsou nacismus a stalinismus totalitní režimy.

Fašismus byl nepochybně diktaturou, ale nebyl beze zbytku totalitní, ani ne tak pro svou umírněnost, jako spíše kvůli filozoficky slabým místům své ideologie. Na rozdíl od obecného přesvědčení totiž italský fašismus neměl vlastní filozofii. Auto rem či zásadním myšlenkovým otcem hesla o fašismu v encyklopedii Treccani, které neslo Mussoliniho podpis, byl Giovanni Gentile, ale tento text odrážel pozdně hegelianskou koncepci „etického a absolutního státu“ již se Mussolinimu nikdy nepodařilo beze zbytku realizovat. Mussolini neměl žádnou filozofii: měl jenom rétoriku. Začínal jako militantní ateista, zatímco později podepsal vyrovnání s církví a sympatizoval s biskupy, již žehnali fašistickým praporekům. Podle jedné věrohodné legendy vyzval ve svých raných antiklerikálních letech Boha, aby do něho na místě uhodil bleskem a dokázal tak svou existenci. Bůh ale evidentně zrovna nedával pozor. V následujících letech Mussolini ve svých projevech opětovně zmiňoval boží jméno a nepohrdl ani přezdívkou „muž Prozřetelnosti“. Dá se říci, že italský fašismus byl první pravicovou diktaturou, která vládla v evropské zemi, a pro všechna podobná hnutí představoval Mussoliniho režim jakýsi společný archetyp. Italský fašismus jako první vytvořil vojenskou liturgii, vlastní folklór, a dokonce i styl odívání — v zahraničí s ním slavil dokonce větší úspěchy než Armani, Benetton nebo Versace. Teprve ve třicátých letech dvacátého století se fašistická hnutí objevila také v Anglii (pod Mosleyho vedením) a v Lotyšsku, Estonsku, Litvě, Polsku, Maďarsku, Rumunsku, Bulharsku, Recku, Jugoslávii, Španělsku, Portugalsku, Norsku, a dokonce i v Jižní Americe, o Německu nemluvě. Právě italský fašismus přesvědčil mnohé liberální lídry v Evropě, že jde o nový režim zavádějící zajímavé sociální reformy, které obstojí jako umírněně revoluční alternativa komunistické hrozby.

Přesto se mi nezdá, že by bylo toto historické prvenství dostatečně vysvětlujícím důvodem, proč se ze slova „fašismus“ stala synekdocha, označení *pars pro toto* nejrůznějších totalitních hnutí. Nestačí říct, že fašismus v sobě obsahoval takzvanou „prapodstatu“ všech prvků pozdějších totalitarismů. Naopak, fašismus neměl žádnou prapodstatu, ba ani pouhou podstatu. Fašismus byl totalitarismus, který lze označit slovem *fuzzy*.² Fašismus nebyl jednolitou ideologií, ale spíše koláží různých politických a filozofických myšlenek, mravenišťem protikladů. Dá se snad vymyslet totalitní hnutí, které by v sobě dokázalo sloučit monarchii a revoluci, královskou armádu a Mussoliniho osobní oddíly, privilegia poskytnutá církvi a státní výchovu oslavující násilí, absolutní kontrolu a volný trh? Fašistická strana při svém zrodu proklamovala nový revoluční řád, a přitom ji financovali ultrakonzervativní pozemkoví vlastníci, kteří doufali v kontrarevoluci. Fašismus byl v době svých počátků republikánský, a přitom po dvacet let své existence proklamoval věrnost královské rodině, díky čemuž mohl „duce“ pokračovat dál a dál ruku v ruce s „králem“ jemuž dokonce nabídl i titul „císař“. Když však král v roce 1943 Mussoliniho propustil, jeho strana se za pomoci Němců o dva měsíce později vrátila na scénu a vyhlásila „sociální“ republiku, v níž oprášila svůj někdejší republikánský part obohacený o téměř jakobínské prvky.

Existovala jen jedna nacistická architektura a jen jedno nacistické umění. Byl-li nacistickým architektem Speer, pro Miese van der Rohe už nezbylo místo. Stejně tak za Stalina: jestliže měl pravdu Lamarck, neměl Darwin šanci. Na druhé straně nepochybně existovali fašističtí architekti, ale vedle jejich pseudokoloseí vyrůstaly také nové stavby inspirované Gropiovým moderním racionalismem.

Neexistoval fašistický Ždanov. V Itálii se udělovaly dvě významné ceny za umění: Premio Cremona měl pod kontrolou nevzdělaný a fanatický fašista Farinacci, který podporoval propagandistické umění (pamatují se na obrazy nazvané *Při poslechu Duceho projevu v rádiu* nebo *Fašismem navozené duševní stavy*), a Premio Bergamo sponzoroval vzdělaný a přiměřeně tolerantní fašista Bottai, jenž chránil

---

² V logice se tímto anglickým termínem v současné době označují „rozostřené“, nejasně ohraničené celky, takže jej lze přeložit jako „rozostřený“, „vágní“, „nepřesný“, „nevyhraněný“.

umění pro umění a nové avantgardní umělecké směry, které byly v Německu zakázány kvůli zvrhlosti a kryptokomunismu, jelikož odporovaly jedinému přípustnému nibelungskému *kyčí*.

Národním básníkem byl d'Annunzio, dandy, jehož by v Německu či v Rusku poslali před popravčí četu. Díky svému nacionalismu a hrdinskému kultu – se silnou příměsí francouzského dekadentství — byl povýšen do stavu režimního *poety vates*.

Vezměme si takový futurismus. Ten by byl přece musel být považován za příklad tzv. *entartete Kunst*, podobně jako expresionismus, kubismus, surrealismus. Jenomže první italští futuristé byli nacionalisté, z estetických důvodů upřednostňovali italskou účast v první světové válce, oslavovali rychlost, násilí, riziko, a všechny tyto aspekty byly svým způsobem zjevně blízké fašistickému kultu mládí. Když se fašismus ztotožnil s římskou říší a znovuobjevil rurální tradice, byl Marinetti (který prohlašoval, že automobil je krásnější než Níké Samothrácká a dokonce chtěl zabít měsíční svit) jmenován členem Italské královské akademie, jež chovala k měsíčnímu svitu velkou úctu.

Mnozí pozdější partyzáni a pozdější intelektuálové komunistické strany byli odkojeni organizací GUF fašistickým sdružením univerzitních studentů, jež se mělo stát kolébkou nové fašistické kultury. Z těchto klubů se stal jakýsi intelektuální tavicí kotel, v němž kolovaly nové myšlenky bez reálné ideologické kontroly, ne snad proto, že by byli fašističtí straníci tak tolerantní, jako spíše proto, že jen málo z nich disponovalo intelektuálními schopnostmi nezbytnými k jejich kontrole.

Během dvaceti let fašistické vlády představovala hermetická poezie reakci na nabubřelý režimní styl: těmto básníkům bylo umožněno, aby na svém literárním protestu pracovali uvnitř slonovinové věže. Vnímání hermetiků bylo naprostým opakem fašistického kultu optimismu a heroismu. Režim tento do očí bijící, byť ve společenském měřítku nepostřehnutelný odpor toleroval, poněvadž takovému nesrozumitelnému vyjadřování v hádankách prostě nevěnoval dostatečnou pozornost.

To ještě neznamená, že byl italský fašismus tolerantní. Gramsci strávil zbytek života v žaláři, Matteotti a bratři Rosselliovi byli zavražděni, svobodný tisk umlčen, odbory rozpuštěny, političtí disidenti deportováni na odlehlé ostrovy, z legislativní moci se stala pouhá fikce a ta exekutivní (jež ovládala soudnictví a rovněž masová média) přímo vydávala nové zákony, mezi jinými i zákon na ochranu rasy (formální italský souhlas s holocaustem).

Příčinou rozporuplné situace, kterou jsem vám právě vylíčil, nebyla tolerance: šlo o ukázkovou politikou i ideologickou rozkolísanost. Byla to však „uspořádaná rozkolísanost“, strukturovaný chaos. Fašismus byl filozoficky v rozkladu, avšak z emotivního hlediska byl pevně připoután k několika archetypům.

Dostáváme se k druhé části mé teze. Existoval jediný nacismus a za „nacismus“ nemůžeme označovat Frankův hyperkatolický falangismus, poněvadž nacismus je zásadně pohanský, polyteistický a protikřesťanský, jinak to není nacismus. Naopak na fašismus si lze hrát různými způsoby a název hry se nemění. Pojem „fašismus“ dopadl stejně jako — podle Wittgensteina — pojem „hra“. Hra může a nemusí být soutěživá, může zajímat jednoho člověka nebo více lidí, může vyžadovat zvláštní nebo naopak žádné dovednosti, může v ní jít o peníze, nebo také ne. Hry jsou série nejrůznějších aktivit, které vykazují pouze některé známky „rodinné podobnosti“.

1	2	3	4
abc	bcd	cde	def

Předpokládejme, že existuje řada politických uskupení. Uskupení 1 charakterizují aspekty abc, uskupení 2 aspekty bcd a tak dále. Uskupení 2 se podobá uskupení 1, protože obě mají dva společné aspekty. Ze stejného důvodu se uskupení 3 podobá uskupení 2 a uskupení 4 se podobá uskupení 3. Všimněte si, že uskupení 3 se zároveň podobá uskupení 1 (mají společný aspekt c). Nejzajímavějším příkladem je uskupení 4, jež se samozřejmě podobá uskupení 3 a 2, ale nemá žádný společný rys s uskupení 1. Přesto na základě nepřerušené řady slábnoucích podobností mezi uskupeními 1 a 4 - působením jakési iluzorní tranzitivity — přetrvává dojem, že uskupení 4 a 1 jsou si příbuzná.

Termín „fašismus“ se hodí na všechno, protože i když z fašistického režimu eliminujeme jeden nebo více aspektů, pořád rozeznáme, že je fašistický: Odečtete z fašismu imperialismus a dostanete Franka

nebo Salazara; odečtete kolonialismus a máte balkán ský fašismus. Sečtete italský fašismus a radikální antikapitalismus (který Mussolinimu nikdy neimponoval) a dostanete Ezru Pounda. Přičtete k tomu ještě kult keltské mytologie a mysticismus svatého grálu (jenž je oficiálnímu fašismu naprosto cizí) a vyjde vám jeden z nejuctívanějších fašistických guru, Julius Evola.

Navzdory tomuto zmatku jsem přesvědčen, že je možné sestavit seznam typických rysů toho, co bych rád nazval „ur-fašismus“ nebo také „věčný fašismus“. Takové rysy nelze sešněrovat do systému; mnohé si vzájemně odporují a jsou příznačné pro jiné formy despotismu či fanatismu. Stačí však, aby byl přítomen jeden z nich, a hned se vysráží fašistická mlhovina.

1. Prvním rysem ur-fašismu je *kult tradice*. Tradicionalismus je starší než fašismus. Nejenže byl typický pro katolické kontrarevoluční myšlení po Velké francouzské revoluci, ale zrodil se v pozdní helénské době jako reakce na klasický řecký nacionalismus.

Ve Středomoří se začaly národy s různým náboženským vyznáním (římský Pantheon je všechny shovívavě trpěl) opájet představou zjevení, jehož se lidem dostalo na úsvitu lidských dějin. Toto zjevení zůstalo dlouho skryto pod závojem tehdy již zapomenutých jazyků. Bylo svěřeno egyptským hieroglyfům, keltským runám, dosud neznámým posvátným textům asijských náboženství.

Tato nová kultura musela být *synkretistická*. „Synkretismus“ není jen — jak se uvádí ve slovnících — kombinací různých forem náboženských vyznání či praktik. Podobná kombinace totiž *musí tolerovat rozpory*. Všechna původní poselství tak musí obsahovat zárodek moudrosti, a hlásají-li odlišné, ba dokonce neslučitelné věci, je to jen proto, že tím alegoricky odkazují na jakousi prapůvodní pravdu.

Z tohoto důvodu *nemůže být rozvíjeno vědění*. Pravda byla jednou provždy vyjevena a my můžeme nanejvýš pokračovat ve výkladu jejího záhadného poselství. Stačí nahlédnout do sylabu všech fašistických hnutí a hned narazíme na přední tradicionalistické myslitele. Nacistická gnóze byla postavena na tradicionalistických, synkretistických a okultních základech. Nejvýznamnější teoretický pramen nové italské pravice, Julius Evola, smíchal dohromady svatý grál s *Protokolý siónských mudrců*, alchymii se Svatou říší římskou. Samotný fakt, že část italské pravice na důkaz své myšlenkové otevřenosti nedávno rozšířila svůj sylabus, takže se vedle sebe ocitli De Maistre, Guénon a Gramsci, je naprosto jasným důkazem synkretismu.

Když si v amerických knihovnách prohlédnete regály s označením „New Age“, najdete tam dokonce i svatého Augustina, který — pokud je mi známo — žádným fašistou nebyl. Avšak příznakem ur-fašismu je už samotná skutečnost, že je svatý Augustin kladen do souvislosti se Stonehenge.

2. Tradicionalismus implikuje *odmítání modernismu*. Fašisté i nacisté uctívali technologii, zatímco tradicionalističtí myslitelé se obvykle stavějí proti technologii, poněvadž pro ně představuje popření tradičních duchovních hodnot. Nicméně jakkoli byl nacismus pyšný na své úspěchy v oblasti průmyslu, byla jeho chvála modernity pouze povrchovým aspektem ideologie založené na „krvi“ a „půdě“ (*Blut und Boden*). Odmítání moderního světa bylo zamaskováno jako odsuzování kapitalistického způsobu života, ale týkalo se především zavržení ducha z roku 1789 (tedy potažmo 1776). V osvícenství, éře rozumu, byl spatřován počátek moderní zkaženosti. V tomto smyslu lze ur-fašismus definovat jako „iracionalismus“.
3. Iracionalismus vychází také z kultu *činu pro čin*. Čin je krásný sám o sobě, a tudíž je třeba jej provést dříve, než o něm začneme uvažovat, respektive neuvažovat o něm vůbec. Myšlení je forma kastrace. Proto je *kultura podezřelá* do té míry, do jaké se ztotožňuje s kritickými názory. Jedním z příznaků ur-fašismu byla vždy podezřivost vůči intelektuálnímu světu, počínaje prohlášením, které bývá připisováno Góbbelsovi („Když slyším mluvit o kultuře, tasím zbraň.“), po hojně používaní výrazů jako „intelektuálské svině“, „vejčité hlavy“, „radikální snobi“, „univerzity jsou doupata komunismu“ Hlavní činností oficiálních fašistických intelektuálů bylo obviňovat moderní kulturu a liberální inteligenci z toho, že se zpronevěřily tradičním hodnotám.

4. Žádná forma synkretismu nesnese kritiku. Kritický duch obnáší schopnost rozlišovat, což je znak modernosti. V moderní kultuře chápe vědecká komunita nesouhlas jako nástroj rozvoje vědění. Pro ur-fašismus je *nesouhlas zradou*.
5. Nesouhlas je navíc projevem různorodosti. Ur-fašismus roste a snaží se dosáhnout konsenzu tak, že využívá a prohlubuje přirozený *strach z odlišnosti*. Fašistické hnutí či hnutí, jež je předstupněm fašismu, v první řadě poštvává proti vetřelcům. Ur-fašismus je tedy ze své podstaty rasistický.
6. Ur-fašismus pramení z individuální či společenské frustrace. To vysvětluje, proč byl jedním z příznačných rysů historických fašismů fakt, že apelovaly na frustrované střední třídy, trpící následky hospodářské krize či politického ponížení nebo vyděšené tlakem podřízených sociálních skupin. V naší době, kdy se z někdejších „proletářů“ stává střední společenská třída (a lumpenproletariát se sám vyloučil z politické scény), bude fašismus nacházet odezvu právě u této nové většiny.
7. Těm, kterým schází jakákoli společenská identita, ur-fašismus tvrdí, že jejich jediným privilegiem je to, jež je společné všem: fakt, že se narodili v témže státě. To je počátek „nacionalismu“ Navíc jediným, kdo může národu propůjčit identitu, je nepřítel. A tak stojí u počátků ur-fašistické psychologie *posedlost spikleneckými teoriemi*, pokud možná v mezinárodním měřítku. Stoupenci ur-fašismu se musí cítit v obklíčení. Nejjednodušším způsobem, jak upozornit na komplot, je podněcování *xenofobie*. Jenomže nějaké ty pikle se musí kout také zevnitř: ideálním cílem jsou obvykle Židé, poněvadž mají tu výhodu, že jsou zároveň uvnitř i mimo společnost. Nejnovějším americkým příkladem posedlosti spikleneckými teoriemi je kniha Pata Roberta *The New World Order*.
8. Stoupenci ur-fašismu musí mít pocit, že je po niže okázalé bohatství a síla nepřítele. Když jsem byl ještě malý, učili mě, že Angličané jsou „národem pěti jídel“: jedí častěji než chudí, ale střídmí Italové. Židé jsou bohatí a pomáhají si díky tajné síti vzájemné podpory. Stoupenci ur-fašismu musí být nicméně přesvědčeni, že mohou nepřítele porazit. A tak jsou díky neustálému přesouvání rétorického rejstříku *nepřátelé příliš silní i příliš slabí zároveň*. Každý fašismus musí svou válku nevyhnutelně prohrát, protože kvůli svému založení nedokáže objektivně vyhodnotit sílu nepřítele.
9. Ur-fašismus nezná boj o život, nýbrž spíše „život pro boj“. *Proto je pacifismus tajné spolčování s nepřítelem*, pacifismus je špatný, poněvadž život je permanentní válka. To však nutně obnáší komplex z Armageddonu: jelikož nepřátelé musí a mohou být poraženi, dojde nakonec nevyhnutelně k závěrečné bitvě, po níž hnutí ovládne svět. Podobné *konečné řešení* implikuje následné období míru, zlatý věk, jenž odporuje principu permanentní války. Žádnému fašistickému vůdci se tento protimluv zatím nepodařilo vyřešit.
10. Typickým aspektem všech reakcionářských ideologií je elitářství, jelikož jsou zásadně aristokratické. V průběhu dějin implikovalo každé aristokratické a vojenské elitářství *pohrdání slabými*. Ur-fašismus se bez hlásání „lidového elitářství“ neobejde. Každý občan náleží k nejlepšímu národu na světě, členové partaje jsou nejlepší občané, každý občan se může (nebo by se měl) stát členem strany. Jenže bez plebejců nejsou žádní patriciové. Vůdce, který dobře ví, že moci nedosáhl z pověření lidu, nýbrž ji uchvátil silou, si rovněž uvědomuje, že se jeho síla zakládá na slabosti mas, tak slabých, že potřebují a zaslouhují si „vládce“ V hierarchicky organizované skupině (po vojenském vzoru) pohrdá každý podřízený vůdce svými vlastními podřízenými, z nichž každý pohrdá lidmi, již stojí pod ním. To vše posiluje smysl pro elitářství masy.
11. Z tohoto úhlu pohledu je *každý vychováván tak, aby se z něho stal hrdina*. „Hrdina“ je v každé mytologii výjimečnou bytostí, ale v ur-fašistické ideologii je hrdinství normou. Tento kult heroismu je úzce spjat s *kultem smrti*: ne náhodou znělo heslo falangistů „Viva la muerte!“. Normálním lidem se tvrdí, že smrt je sice nepřijemná, ale musí se jí postavit se ctí; věřícím se vykládá, že

je to bolestný způsob, jak dosáhnout nadpřirozeného štěstí. Naopak ur-fašistický hrdina touží po smrti, jež je mu prezentována jako nejvyšší odměna za jeho hrdinský život. Ur-fašistický hrdina se nemůže dočkat, až zemře. Na okraj však musíme poznamenat, že v jeho netrpělivosti se mu mnohem častěji daří přinášet smrt druhým.

12. Jelikož jsou permanentní válka i hrdinství komplikované hry, přesouvá ur-fašista svou touhu po moci na sexuální otázky. Zde má svůj původ *machismus* (jenž implikuje pohrdání ženami a netolerantní odsuzování nekonformních sexuálních praktik, od cudnosti po homosexualitu). Jelikož sex je rovněž komplikovaná hra, hraje si ur-fašista se zbraněmi, které představují jeho falickou náhradu, *Ersatz*: příčinou jeho hraní na válku je permanentní *závist penisu*.
13. Ur-fašismus vychází z „kvalitativního populismu“. V demokracii mají občané individuální práva, ale občané jako celek disponují politickým vlivem pouze z kvantitativního hlediska (stát se řídí rozhodnutím většiny). Pro ur-fašismus nemají individua jako taková žádná práva a „lid“ je chápán jako kvalita, jednoduše entita, jež vyjadřuje „společnou vůli“. Jelikož žádné myslitelné množství lidských bytostí nemůže mít společnou vůli, tváří se jejich vůdce jako její vykladač. Občané tedy ztrácejí svou pověřovací moc a nejednají, nýbrž je po nich vyžadováno, aby *pars pro toto* hráli roli lidu. Lid je tak pouze teatrální fikcí. Pokud bychom chtěli uvést názorný příklad kvalitativního populismu, nepotřebujeme už náměstí Piazza Venezia³ ani norimberský stadion. Před námi se totiž rýsuje budoucnost s *kvalitativním populismem skrze televizi či internet*, v jehož rámci může být emotivní reakce vybrané skupiny občanů prezentována a akceptována jako „hlas lidu“. Z moci svého kvalitativního populismu se ur-fašismus *musí vzepřít „prohnilým“ parlamentním vládnám*. Jedna z prvních vět, které Mussolini pronesl v italském parlamentu, zněla takto: „Tuto dutou a šedivou sni bych mohl proměnit v kvartýr pro své manipuly.“ Pro své manipuly sice vzápětí našel lepší ubytování, ale zanedlouho nato parlament rozpustil. Pokaždé, když nějaký politik zpochybňuje legitimitu parlamentu, jelikož už údajně nezastupuje „hlas lidu“ zavání to ur-fašismem.
14. *Ur-fašismus hovoří „novověčím“*. „Novověč“ neboli „newspeak“ si vymyslel Orwell v románu 1984 jako oficiální jazyk Angsocu, anglického socialismu, ale základy ur-fašismu jsou společné nejrůznějším formám diktatur. Všechny nacistické či fašistické školní texty používaly chudou slovní zásobu a elementární syntax s cílem omezit nástroje komplexního a kritického myšlení. My však musíme být připraveni identifikovat nové formy novověčí, i kdyby měly mít jen nevinnou podobu populární talk show.

Poukázal jsem na možné archetypy ur-fašismu a nyní mi dovoluji pár slov na závěr. Dne 27. července 1943 ráno mi bylo řečeno, že podle hlášení v rozhlase se fašismus zhroutil a Mussolini byl zatčen. Matka mě poslala pro noviny. Šel jsem do nejbližší trafiky a viděl jsem, že noviny tam sice mají, ale jejich názvy byly jiné. Když jsem si navíc zběžně prohlédl jejich titulky, uvědomil jsem si, že každý list tvrdí něco jiného. Jedny noviny jsem namátkou koupil a přečetl jsem si sdělení otištěné na první straně, které neslo podpis pěti či šesti politických stran, jako jsou křesťanská demokracie, komunistická strana, socialistická strana, akční strana, liberální strana. Až do té doby jsem byl přesvědčen, že v každé zemi existuje jen jedna jediná partaj a že v Itálii je to národní fašistická strana. Právě jsem zjistil, že v mé zemi mohou zároveň existovat různé politické strany. A nejen to: okamžitě jsem si uvědomil, že není možné, aby všechny ty strany vznikly ze dne na den. Z toho jsem se dovtípl, že existovaly už předtím jako ilegální organizace.

Zmíněné sdělení oslavovalo konec diktatury a návrat svobody: svobody slova, tisku, politického přesvědčení. Ta slova, „svoboda“, „diktatura“ — bože můj —, četl jsem je poprvé v životě. Z moci těchto nových slov jsem se znovu narodil jako svobodný západní člověk.

³ Na tomto římském náměstí stojí palác Palazzo di Venezia, jenž byl až do roku 1943 sídlem vlády. Z jeho balkonu pronášel Mussolini své projevy (pozn. překl.).

Musíme se mít na pozoru, aby se znovu nezapomnělo na význam těchto slov. Ur-fašismus je stále mezi námi, mnohdy v civilním hávu. Jak pohodlné by pro nás bylo, kdyby někdo vystoupil na mezinárodní úrovni a prohlásil: „Chci znovu zprovoznit Osvětim, chci, aby se na italských náměstích opět konaly přehlídky černých košil!“ Bohužel, život není tak jednoduchý. Ur-fašismus se může kdykoli vrátit v té nejnevinnější podobě. Naší povinností je strhnout tuto masku a namířit prstem na každou z jeho nových forem — den co den, všude na světě. Cituji opět Roosevelta: „Troufám si tvrdit, že kdyby americká demokracie přestala dělat pokroky jako živá síla a nesnažila se dnem a nocí mírovými prostředky zlepšit životní podmínky našich občanů, vzrostla by v naší zemi moc fašistů“ (4. listopadu 1938). Svoboda a osvobození jsou dvě povinnosti, které nikdy nepomíjejí. Naším heslem budiž: „Nezapomínejte.“

A na závěr mi dovolu,te, abych zarecitoval báseň Franca Fortiniho:

*Nad mostním dlážděním
hlavy oběšených
Ve vodě v prameni
slina oběšených*

*Na piazzze pod oblouky
nehty zastřelených
Na suché trávě louky
zuby zastřelených*

*Hryzat vzduch kamení
Už nemáme lidské tělo
Hryzat vzduch kamení
Už nemáme lidské srdce*

*Výstřely v očích mrtvých
hovoří o svobodě
Sevřely pěsti mrtvých
zítřejší odplatu*

Umberto Eco
Věčný fašismus
2021

ISBN 978-80-257-3379-0

Přeloženo z Italského originálu *Il fascismo eterno*, původně vydáno v knize s jinými eseji od Umberta Eca. Věčný fašismu je někdy také známý jako ur-fašismus.

anarchistickaknihovna.org